СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ — OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XLIV. Ч. 197. Джерзі Сити, Н. Дж., понеділок, 24-го серпня 1936. — VOL. XLIV. No. 197. Jersey City, N. J., Monday, August 24, 1936. THREE CENTS

НЕ ХОЧУТЬ ДАВАТИ КОНГРЕСОВІ ФАКТІВ ПРО РОБІТНИЧИХ ШПИГУНІВ

ВАШИНГТОН. — Не зважаючи на те, що сенат федерального конгресу ухвалив розкрити шпигунство проти робітничих організацій та страйколомні заходи ріжних детективних організацій, підприємства рішилися не давати ніяких інформацій слідчому комітетові сенату.

Одно детективсько-шпигунське бюро вже повідомило сенатський комітет, котрий має робити це слідство, що ухвала комітету противиться американській конституції й воно ніяких інформацій комітетові не дасть. У Філядельфії вже навіть внесено позов за судову заборону проти цього слідства.

Комітет видав до цих підприємств осторогу, що непослух приказові конгресу буде караний конгресом. Агенти цього комітету кажуть, що підприємства й страйколомні організації нищать тепер документи, що моглиб обтяжати при слідстві.

ПРЕЗИДЕНТ БУДЕ ГОВОРИТИ ПОЛІТИЧНІ ПРОМОВИ АЖ У ЖОВТНІ.

ГАЙД ПАРК (Ню Йорк). — По конференції з Фарлеєм, головою краєвого комітету Демократичної Партії, президент Рузвелт заявив ґазетярам, що він не думає тепер говорити про політичні питання, бо думає займатися виключно допомогою околицям, навіщеним посухою.

Каже, що на політичні промови буде досить часу в жовтні.

ЛАНДОН ПРОТИ „ПОЛІТИКИ В ДОПОМОЗІ".

ШІКАҐО. — Сюди приїхав спеціяльним поїздом ґубернатор Ландон, котрий їде ним до Вест Миделсексу, Па., щоб відкрити офіційно свою виборчу кампанію.

У Ґренд Репидс Ландон промовляв до 15,000 слухачів, вискazуючи домагання, щоб федеральний уряд не мішав політики до допомоги навіщеним посухою околицям.

УЖЕ ДІЙШЛИ ДО ЖИВЦЕМ ПОХОВАНИХ МАЙНЕРІВ.

МОБЕРЛІ (Мізурі). — Ратунковий відділ докопався нарешті по 3-денній праці до 4 майнерів, захоплених під землею обвалом землі в тунелю копальні. Копачі дісталися вперше до найстаршого з живцем похованих майнерів. Він жив. Коло цього 50-літнього чоловіка лежав його молодий товариш без памяти, але живий. Два інші майнери згинули від так званого білого чаду.

Виратувані оповідали про свої тяжкі переходи підчас своєї 3-денної боротьби удержатися при життю. Кажуть, що завдячують вони своє життя тому, що зрозуміли відразу, що отруйний газ є вгорі, та що держали свої уста якнайближче коло землі.

СТАВЛЯТЬ 22 ЧЛЕНІВ ЧОРНОГО ЛЕҐІОНУ НА СУД.

ДІТРОЙТ (Мішиґен). — Велика лава присяжних суддів місцевого суду постановила поставити на суд 22 урядників тайної організації „Чорний Леґіон", котрим уряд закидує, що вони змовлялися захопити збройним повстанням владу федерального уряду.

Хоча „Чорний Леґіон" взорується на фашистівських організаціях Европи, він буде відповідати карно на основі закону проти робітничих аґітаторів, що називається законом проти кримінального синдикалізму. Цей закон ухвалено для боротьби проти комунізму й анархізму. Закон грозить карою вязниці до 10 літ та гривною до 5,000 долярів.

ВЧИТЕЛІ ЗА БОЙКОТ ГЕРСТА.

ФІЛЯДЕЛЬФІЯ. — Відбуваючася тут конвенція „Американської Федерації Вчителів" відкинула пропозицію звязатися з „Комітетом для Промислової Орґанізації" з Джоном Луисом на чолі. Не захотіла теж конвенція звязатися з „Американською Лігою проти Війни й Фашизму", бо, мовляв, нею керують комуністи.

Конвенція ухвалила одноголосно бойкотувати всякі підприємства Вилема Рендолфа Герста, себто його ґазети, фільми, новинкарські фотографії й радія. Резолюція вчителів каже, що Вилем Рендолф Герст затроює уми американського народу до того ступня, що сенатор Норис назвав його ґазети клькaкою американського журналізму; що Герст є завзятим ворогом організації робітників та що він усе й усюди поборює робітників; що Герст є головним пропаґатором фашизму в Америці та веде за нього аґітацію, виступаючи проти свободи слова, закриваючи злочини „Чорного Леґіону" й вихвалюючи Гітлера й Мусолінія та їх політику.

СОКОЛИНЕ ОКО — ТЕЛЕСКОП.

Один німецький природник видав обширну працю про ріжні звірята. Робив досліди з ріжними творіннями, які відомі з того, що мають дуже добрий зір. При цьому ствердив, що сокіл має найліпший зір із усіх творінь. Його око можна порівняти з малим телескопом, бо воно розпізнає навіть дрібні предмети на віддаль 1,670 метрів.

З МОРСЬКИХ ҐІҐАНТІВ НА ПІГМЕЇВ.

Велика Британія має новий рід моторових торпедових човнів, що можуть зовсім змінити дотеперішній спосіб морської війни. Ці човни дуже маленькі й дуже швидкі. Вони можуть плисти зі скорістю 40 миль на годину, мають 10 людей залоги, везуть дві торпеди, що їх можна пускати при помочі радія. Таких 18 човнів коштує стільки, що один кружляк. Замісць дотеперішніх велитенських кораблів приходить час на мініатурні комунікаційні засоби.

3-ЛІТНЯ ДІВЧИНКА ЗГОРІЛА В ПОЛУМІНІ.

В Камінній Горі коло Рівного 7-літний Іван Савченко та його 3-літня сестра Олена бавилися сірниками на стриху і спричинили пожежу. В огні згинула дівчинка. Згорів теж зовсім дім. Родичі дітей працювали в тому часі на полі.

САМОГУБСТВО МІНІСТЕРІЯЛЬНОГО УРЯДОВЦЯ.

У Варшаві відобрав собі життя урядовець міністерства рільництва і рільних реформ, 33-літний Маріян Пуш. Він лишив 23-літню жінку. Скочив з 6-го поверху сходової клітки одного дому при вул. Познанській і згинув на місці. Причина самогубства — нервовий розстрій.

ТАЙНА СКАРБУ ІНКАСІВ.

З Ріо де Жанейро приходить звістка про смерть найславнішої жінки цілого краю, Емілії Кайоссо. Вона була гарна, молода і безмежно багата. Кілька років тому судили її за вбивство свого чоловіка, але її звільнили. Її життя подобає на якусь фантастичну кримінальну історію з бульварних романів. Кілька літ тому осіла вона у перуанському містечку Кузко зі своїм чоловіком. Жили вони самотно. Одного дня вибралась вона сама до „Сонячної святині", де, як усі впевняли, знаходились безцінні скарби інкасів. Їх власником чи сторожем був леґендарно таємний Ель Десіяно, страшний і поганий. Шість місяців не було Емілії Кайоссо. Стільки місяців потребувала, щоб заводоліти Десіяном, а може мусіла піддатись його погрозам. Одного дня знайшли її чоловіка неживим. Довгими місяцями тяглося слідство і нічого не могло доказати Емілії. Після смерти свого чоловіка, жила вона як королева, страшенне багата; подивляли її всі, як ту жінку, що зуміла видобути віками бережену тайну скарбу інкасів. Та тайна її була теж причиною її таємничої смерти; вона знала забагато.

ПРОТИЖИДІВСЬКІ НАСТРОЇ В ПОЛЬЩІ.

На вулицях Варшави знову прийшло до сутичок з жидами. В Саському городі побито жидівського робітника Арона Кшичека, при вул. Желязній потурбовано Давида Шльоса, при вул. Лешно побито Арона Квасіна і ранено Шмуля Тепіха. В ночі невідомі справники вибили шиби в ресторані Гольдштайна. Пару днів перед тим прийшло було до кривавої сутички між Шмулем і Хаскелем Цильбергами з одного боку і робітником Поцяліком з другого. Кілька днів пізніше здемольовано мешкання Цильбергів та побито їхню матір.

НОВОВИНАЙДЕНИЙ РУКОПИС ПРО МАЗЕПУ.

Згідно з повідомленням Офінора винайдено в Петербурзі, при розбірці архівів, що стосуються до справ відомого повстання „декабристів", невідомий рукопис славного російського поета Рилеєва, який є пляном задуманої ним поеми з життя гетьмана Мазепи. Рилеєв, який по свідоцтву знавців був не меньш талановитий як Пушкін, був у молодому віці скараний на смерть по невдалім повстанні і через те його літературна спадщина є дуже незначна. Він мав великі симпатії до самостійної України, які висловив у прегарній поемі „Войнаровський", яка через тиски російської цензури сталася бібліографічною рідкістю. Поема Мазепи мала бути апотеозою Мазепи, як героя боротьби проти завойовників. Існують відомості, що ці українофільські твори молодого поета в головній мірі причинилися до засуду смерти.

ПРОФ. ЖЕЗЕ ВНІС ПОЗОВ ПРОТИ НЕҐУСА.

Як відомо, професор паризького університету Жезе був довший час правним дорадником бувшого цісаря Етіопії Гайле Селясія, їздив він навіть до Женеви боронити етіопську справу. За те французькі студенти-націоналісти демонстрували проти проф. Жезе, унеможливлюючи йому вигoлошування викладів. Тепер той же професор Жезе вніс позов проти неґуса. Професор Жезе домагається від неґуса гонорару за свої правні поради, але неґус не хоче йому гонорару виплатити, мотивуючи це тим, що всі поради проф. Жезе принесли йому, неґусові, „катастрофальне фіяско". На те відповідає проф. Жезе, що він постарається зафантувати те золото, що його неґус вивіз з Етіопії.

ГРОМИ ВБИВАЮТЬ.

Страшний буревій лютував над Рудками й околицею. В Хлопах коло Комарна грім убив Івана Стефанка і його сина Антона та Абрагама Шварца. В Никовицях від грому згоріли два господарські будинки з живим інвентарем. У Комарні буревій ушкодив електричну лінію, внаслідок чого місто було без світла. Сильний вітер ушкодив багато дахів і зломив на ринку два дерева.

ЗАГРОЗА ДЛЯ ФРАНЦУЗЬКОГО РІЛЬНИЦТВА.

У той час, коли в р. 1830 було у Франції 75 відсотків рільників, тепер є тільки 48 відсотків. Це правдоподібно наслідки збільшення промисловости краю. Через те майже 3 міліони ґектарів землі стоять цілі роки невжитками. Не зважаючи на те, ціни рільних продуктів щораз нижчі. Втрати рільників наслідком обнижки цін рільних продуктів доходять до 50 міліонів франків.

НАРКОТИКИ В СИБІРІ.

Торгівля наркотиками процвітає тепер у південнім Сибірі. Пачкують там передовсім гашиш і це в малих табличках чоколяди. Місцеве населення боронить пачкарів наркотиками і поліція є безсильна супроти них.

3,000 КАНДИДАТІВ НА 100 ВІЛЬНИХ ПОСАД.

Почтовий уряд у Букарешті розписав недавно конкурс на 100 вільних посад. Не минуло тижня, а на цих 100 вільних місць зголосилося 3,000 кандидатів.

ЧОТИРИСТА НАРЕЧЕНИХ.

На острові св. Маврикія, тисячі кільометрів від Анґлії, перебуває малий англійський ґарнізон. Канонірові цього ґанізону, Гардсмітові, надокучило бути парубком. Він написав до бурмістра свого рідного містечка в Анґлії, щоб той винайшов для нього наречену. Бурмістр дав на брамі маґістрату оголошення, на яке відгукнулося аж чотириста кандидаток. Тепер канонір Гардсміт є у клопоті, бо не знає, котру вибрати.

ПРОКОВТНУВ ГОЛКУ.

У віденській тюрмі купець Альтман, намагаючись відобрати собі життя, проковтнув голку. Стан його здоровля безнадійний. Всеж лікарі стараються вдержати його при житті при помочі операції.

ПРОЦЕС ЗА ВБИВСТВО СТУДЕНТКИ.

На судовій розправі у Нашвілі, Норт Каролайна, проти 22-літнього мурина Мартина Мура, обвинуваченого за вбивство 18-літньої студентки Гелени Клівенджер, переслухано перших свідків прокураторії, що доказували посередньо вину обвинуваченого. Оборона добилася від шерифа признання, що шериф, добуваючи самопризнання від Мура, обіцяв йому, що він, шериф, буде говорити з суддею за Мура, якщо Мур признається до вини.

„ДЕЛЕҐАТ МУСОЛІНІЯ" У ВАРШАВІ.

В жидівській дільниці у Варшаві появився якийсь Самуель Сальваторе, що представлявся жидам як делеґат Мусолінія і вербував їх до кольонії Етіопії. Очевидно, за все те велів собі солоно платити, обіцюючи тим, що заплатили, золоті гори. Колиж наспів реченець виїзду до Етіопії — делеґат Мусолінія щез. Не треба додавати, що був це найзвичайніший обманець, якому вдалося „натягнути" кільканадцять жидів.

ПАСТИРСЬКИЙ ЛИСТ МИТРОПОЛИТА ШЕПТИЦЬКОГО

ЛЬВІВ. — Дня 3-го серпня ц. р. митр. Шептицький видав пастирського листа, в якому звертає увагу української суспільности на небезпеку Москви. У цьому листі митрополит між іншим говорить: „Хто помагає комуністам у їх роботі, навіть чисто політичній, зраджує Церкву. Треба ту правду пригадувати всім вірним і цілій український суспільності, тим усильніше в наших часах, бо комуністи, щоб збаламутити й здурити вірних християн, удають віруючих людей і святотатсько приступають до св. Тайн, діставши такі прикази з Москви... Хто помагає комуністам у переведенні їх плянів спільного т. зв. народнього чи людського фронту з соціялістами і радикалами, той зраджує свій нарід. Ту правду треба тим усильніше повторяти вірним і цілій українській суспільності в хвилі, коли комуністи для наложення нашому народові свого ярма обдумали в Москві комедію „народнього фронту", щоб у радикалах і соціялістах знайти несвідомих помічників у виконанні свого наміру знищити український нарід і стерти його по можности з лиця землі. Хто помагає комуністам у якійнебудь їх акції в організуванні т. зв. народнього чи людового фронту, той зраджує справу убогих, терплячих і кривджених у цілому світі. Цю очевидну правду треба тим усильніше і тим частіше пригадувати цілій українській суспільності, бо большевики, винищивши голодом Велику Україну, починають нищити вбогих, скривджених і терплячих серед нашого безталанного народу на всіх українських землях у Польщі. Словом, „фашизмом" називають комуністи народні партії, всіх націоналістів у всіх краях. Націоналістами вони їх не називають передусім тому, що не привикли річи називати так, як усі їх називають. Система брехні наказує їм річи називати не так, як їх люди називають. Якщоб своїх противників вони назвали націоналістами, то не здобули би для боротьби з націоналістами нічого".

КОМУНІСТИ ЗБЕЗЧЕЩУЮТЬ УКРАЇНСЬКУ ЦЕРКВУ.

ЛЬВІВ. — В українській церкві св. Петра і Павла у Львові на Личакові в часі проповіди о. Годунька якийсь підпитий тип підняв угору затиснений кулак і крикнув: „То вшистко, цо ксьондз поведзял, неправда". В церкві запанувало збентеження і пригноблення. Деякі присутні зорієнтувалися в ситуації й почали усувати хулігана. Та на поміч йому почав обзиватися його товариш, що теж у грубий спосіб почав усіх лаяти. Вкінці їх обох викинули і показалося, що на вулиці чекали на них іще два типи. Злучившися разом, вони всі почали підносити на большевицький спосіб угору кулаки й викрикувати ординарні слова на адресу священиків, церкви і вірних.

МОСКВОФІЛИ РОБЛЯТЬ ДАР ПОЛЯКАМ.

ЛЬВІВ. — В селі Стріличах, коло Ходорова, місцеві москвофіли дали ще один доказ, що ренеґат, з ненависти до рідної ідеї, готов спрягатися навіть з сатаною. У названому селі є кацапська читальня ім. Качковського. Лідери цеї читальні грали також важну ролю в заряді громади. Одначе більшість цього села є свідомі українці. При останніх виборах вони не захотіли уже кацапських лідерів вибирати більше до громадської управи. Зо злоби і жалю за втраченими гонорами вони постарилися про те, що загальні збори читальні ім. Качковського ухвалили подарувати цілу реальність читальні, себто площу і дім, не кому іншому, а польському „Товариству Школи Людовей". Вслід за тим тепер повстало в згаданому селі „Кулко Т. Ш. Людовей", до якого вступили теж кільканадцять членів бувшої читальні ім. Качковського.

НОВІ ПІДОЗРІННЯ СЕРЕД БОЛЬШЕВИКІВ.

МОСКВА. — Внаслідок зізнань Зіновієва і Каменева заряджено тихе слідство над шістьома новими большевицькими лідерами, які нині ще стоять при владі та займають одні з найвищих становищ. До них належать: головний редактор большевизму; публіцист і знавець міжнародних справ Карло Радек; Алексей Риков, комісар почти і телеграфів. Михайло Томський і А. Угланов, знатні члени комуністичної партії, та Григорій Пятаков, комісар важкої індустрії.

ПРИГОТОВЛЯЮТЬСЯ ДО НАСТУПУ.

ЛІСБОНА (Портуґалія). — Революційні війська заповідають, що цими днями розпічнуть загальну офензиву на Мадрид. У Мадриді слідне перемучення і пригноблення. Майже всі чужинці опустили місто. Багато еспанців хотіли би їхати з ними, та не дістають пашпортів. У місті дається відчувати браки живности і медикаментів. Велике число ранених вояків гине з браку медичної опіки. Загальпо панує опінія, що ця горожанська війна затягнеться на цілі роки.

"SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.
at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Edited by Editorial Committee
Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911 under the Act of March 3, 1879.
Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.
За оголошення редакція не відповідає.
Тел. „Свободи": BErgen 4-0237. — Тел. У. Н. Союза: BErgen 4-1016. 4-0807.
За кожду зміну адреси платиться 10 центів.
Адреса: "SVOBODA", P. O. BOX 346, JERSEY CITY, N. J.

АСЕКУРАЦІЯ НА РАТУНОК

З літнього мешкання президента Рузвелта в Гайд Парку, Ню Йорк, доносять, що президент відбув конференцію з представниками великих фармерських організацій у справі допомоги фармерам, що впали жертвою посухи. На тій конференції, видно, підходили до справи з двох боків: радили наперед над тим, якої допомоги треба фармерам зараз, негайно, а потім над тим, що робити для заратунку фармерів перед повоторенням подібної катастрофи набудуче. Перша справа, хоч пекучіша, ніж друга, має в собі всі признаки звичайної допомоги, зате друга цікава з суспільного боку як питання суспільної політики.

Замітно, що переглядаючи засоби запобіження матеріяльним утратам від живлових нещасть набудуче, конференція фармерських провідників з президентом на чолі прийшла до переконання, що американським фармерам треба взятися набудуче за асекурацію своїх рільних засівів. Президент Рузвелт обіцяв притому, що на випадок, як буде наново вибраний президентом, він негайно по виборах візьметься за поширення в Америці цієї асекурації.

Донесення про конференцію та обіцянку Рузвелта треба признати до певного ступня несподіванкою. Несподіванкою в тому розумінню, що асекурація рільних засівів у культурних краях уже примінюється так широко, що вістку про те, що в Америці за неї щойно мають братися, треба приняти як розчарування. Адже при думці про якенебудь нещастя як перша зарада приходить на думку асекурація. Адже як вибухне вогонь та приходиться просити чужої допомоги, то зараз насувається думка, як добре це було би мати на випадок пожару таку орґанізацію, щоб усі члени організації спільними силами допомогали потерпілому товаришеві. Адже як у копальні або в фабриці скоїться катастрофа й згине людина, то багато людей стануть думати над тим, якби то зорґанізуватися так, щоб катастрофа того роду не падала руйнуючим тягаром на родину нещасного. Це не є пусті припущення, знаємо з практики, бо в Америці кожна іміґрантська ґрупа додумалася вже давно до орґанізації для цілей забезпечення родин на випадок смерти, каліцтва або недули.

Тому неодин читач донесень з Гайд Парку мусить бути здивований, читаючи, що американське фармерство аж тепер почало думати про вживання асекурації для запобіження матеріяльним клопотам для себе з живлових нещасть, як повені й посуха, що грозять знищенням їх рільничих засів. Та, звісно, таке розчарування на спізнену акцію не є ніяким арґументом проти самої акції. Хоч акцію починають пізно, то коли акція здорова й розумна, коли вона справді зарадкує нещастю, то тут якраз треба признати, що пізно краще, ніж ніколи.

КАРТИНИ З БОЛЬШЕВИЦЬКОГО ПЕКЛА НА СОЛОВКАХ

(Ще про тюрму на Секірці. — Муки вязнів. — Божеволіють з катування. — Два большевицькі „дозволи". — Соловецький символ муки і горя).

III.

У продовженню розділу про тюрму на Секірці читаємо у книжці **О. Дімітрієвної** таке:

Я подаю оцим спомин одного політичного вязня, що без ніякої підстави був засуджений на тюрму на горі Секірка і вибув там цілих три місяці. А прийшло до того запроторення ось як:

Дня 1. вересня 1926 р. шеф усіх адміністраційних відділів концентраційного табору на Соловках, якийсь Айхман (очевидно жидюга! — О. Г.), вернувся у Кремль важко пяний. Це був один з тих чекістів, які свойого часу допустилися злочину дефравдації і за те й були заслані, що одначе всетаки не перешкодило їм добути неабиякої посади на засланню, на якій „надзвичайно дбайливою службою" магалися направити те, чим провинилися, та добути нової ласки в їх хлібодавців. Отож той Айхман добачив у лісі жевріючий вогонь на місці, де кілька днів тому працюючі засланці мали спалити купу хмизу. І зараз же Айхман ударив на сполох, а щоб діло відповідно підстроїти, змобілізував ще й всю пожарну сторожу з Кремля, після чого вже найближчого дня появився урядовий обіжник про „пожар ліса", запровинений нібито безжурністю злочинних робітників. Звичайно — тих робітників Айхман повелів відшукати і вони помандрували на три місяці в Секірку.

І тепер можна собі уявити Айхмановий звіт, висланий ним про все до Москви, та про доверчене ним „врятування соловецьких лісів від лютого підложного вогню"!

А коли два тижні пізніше підібрали достаточну скількість жертв, то їх повели в Секірку, куди вони прибули вечором. Тут їх перебрала сторожа, основно протрусила і завела на горішний поверх. Усе, що вони мали з собою, в них відобрано, після чого наказали їм роздягнутися, так, що вільно їм було лишитися тільки в сорочці і підштанках, без ніякого огляду на те, що цементова долівка була вкрита верствою леду!

Тоді той вязень, якого спомин я тут передаю, попрохав дозволу лишити собі скарпитки, але у відповідь один із салдатів гукнув до нього брутально: „Наказ велить роздягнутися!"

Потім сторож вязниці вдарив молотом об якийсь замок, і тут важкі двері зі скреготом та не дуже то широко отворилися, після чого крізь той вузький отвір проштовхувано всіх новозаарештованих на найвищий поверх Секірки.

Але якаж відразлива картина розкрилась тут на їх очах!

Оцеось поздовж стін великого простору тай посередині **сиділи на голих дошках** вязні в лавах і пів-голі, з вимученими обличчями, щільно притиснені один до одного, без руху, в глибокій тиші. Декотрі з них подобали на кістяків, а всі без виїмку були брудні і зарослі. Їх очі були повні важкої втоми, а їх погляди свідчили про щире **співчуття з новоприбулими** вязнями, яких дожидала таксама доля. А рівночасно з одної, подальше лежачої келії по лівій стороні, що колись була бічною каплицею, доходили до нас водно прошибаючі й божевільні крики, вигуки дикого вересту на переміну з лютими проклонами, киданими на советських можновладців та катів ГПУ. Притім вряди-годи верест отой перервав ляск нагайкових ударів об людське тіло та відгомін страшливої лайки, вигукуваної іншими голосами. Це — як ми опісля дізналися — був якийсь бідолаха, іменем Александроф, що через ненастанне катування збожеволів і був саме на допиті, причім сторожі намагалися з усієї сили натягнути на нього шнурівку для божевільних, викрутили йому руки і звязали ноги. Отак одно-одиноке, що він ще міг зробити, це було гримання головою об камінну долівку.

А знову по правій стороні — інше, та неменш прикре видовище. Ось на деревляних дошках, що заступали лавку, лежали два тіла. Це були люди, що терпіли на падавку. Вони ще жили, але оті крики, вереск і катування тут вражали їх так, що в них прокинулись від того щонайсильніші напади їх недуги, і тепер товариші тримали їх з усієї сили за руки й за ноги, щоб хвороба не розшалілась у них до краю.

Мені тим усім новоприбулим визначено місце, де вони зараз **мусіли** посідати. І те страшне життя тут довелось чоловікові, що мені опісля оповідав про нього, терпіти цілих три місяці. Але попри всі страхіття тут зміг він розповісти мені і про два большевицькі „дозволи", що їх звонила дати тодішня управа тюрми з огляду на незвичайно гостру зиму.

І мої читачі певно дуже цікаві на те, що це за „дозволи" такі, і що там ними большевицькі кати „дозволили".

Ну, слухайте!

Раз от дано було дозвіл сісти собі ґрупами щонайтісніше біля себе, щоб таким чином — розігрітися! Чвірками, спина об спину, порозсідалися отак вязні, причім розгрівали себе **постійними ударами в стегна і в плечі,** аж поки не додумалися до того, щоб ті рухи виконувати ритмічно. Отак — запевнював мене той очевидець — було багато краще, бо інакше один одному не давав гаразд розмахнутися.

А другий дозвіл секірських катів відносився до — харчу.

Слухайте, слухайте!

Урядовий лікар у тій катівні — бо за правилом Патьомкінських куліс і Секірка мала на показ лікарську опіку — вмів походити коло справи так, що управа дозволила давати вязням товщ з тюленів, без огляду на те, що позатим того товщу вживано виключно **до смарування заржавілих машин.** Бо це продукт, що страшенно смердить, а ще страшніше смакує. Та щож — після згаданого „дозволу" кожен вязень діставав перед черговою їжею повну ложку того свинства, а що постійне виголоджування запроторених доводило до шалу, то вони їли його з апетитом!

Отак воно в большевицьких тюрмах.

Та найтяжче приходилось тим вязням увечорі. Занурені в журливій задумі та виснажені вщерть, сиділи вони вечорами на дошках у присмерках неосвіченого простору, якого безмірна велич їх пригноблювала, причім усі вони тремтіли з холоду так, що у велитенських чутко розгомних склепіннях тут чути було виразно, як вязні з зимна дзвонили зубами. Бо тільки десять з них діставав на ніч — з огляду на незвичайне зимно! — якусь нагортку або підрану камізельку, значить те все, що треба було скидати з себе у хвилю, коли вони увіходили в тюрму. А що більшість їх не мала тоді на собі нічого, що можна булоб скинути, то й нічого їм тепер не діставолось... Сяк чи так одначе, а воно траплялось рідко, щоб коли ніч у тюрмі пройшла спокійно. Ті запроторені ось, що сиділи поокремо, починали часто саме в ночі шаліти так, як це можуть тільки божевільні, якими вони, на жаль, тут і там раптом ставали... Тут і там траплялось теж, що такий збожеволілий кидався на сторожів, від куль яких він і гинув. Узагаліж — таких вязнів, що приведені муками тюрми до краю, раптом божеволіли, гинули або намагались поповнити самогубство, було без ліку, **а точний спис того всього був би такий страшний, що я не важилась мучити ним моїх читачів** (підкреслення моє. — О. Г.). Та зрештою й того, що я тут змалювала, доволі на те, щоб дати читачеві змогу уявити собі те все, що большевицькі кати робили зі своїми нещасними жертвами під зводами церкви на Секірці, яка всупереч свойому первісному призначенню стала місцем тортур і катування!

А на кінець іще таке:

На вершну бані будівлі, де нині розгомонюють крики живцем похованих, горить у ночі смолоскип, як своєрідня морська ліхтарня Соловецьких островів. Та якщо той смолоскип розбуджував колись у серцях моряків почуття надії, то сьогодні став він символом найвідразливішої та найбільш нелюдської тиранії. І не знати, чи ті чужі моряки, які Ледовим морем простують до Советів, освідомлені гаразд про те, **який то смолоскип** показує їм дорогу туди! (підкреслення авторки. — О. Г.).

Д-р Остап Грицай.

Приятель звірят.

— Прошу вас, пане, — каже приятель звірят до рибака, який саме витягає на вудці щуку — чи ви коли подумали над тим, що кожна риба, яку зловите, оставляє жінку та щонайменше двадцять тисяч дітей без опіки батьківської?

— Тета Іванка справді відважна. Хоч студено, ввійшла до води, а я кланцаю зубами.
— А так, одначе тітка Іванка виняла свої зуби, заки пішла купатися!

Гайнц Людвіґ.

ЩАСНИЦЯ

— Так, мій дорогий — говорив Минґір Ван Руйсель, задумавшись. — Щастя грає зовсім неймовірну ролю в нашому житті. І найчастіше приходить воно до того, хто якнайменше його сподівається.

Руйсель, багатий голяндський садовод, лежав поруч мене на вигідному довгому фотелі. Елеґантний, з сивиною на висках, нічим не нагадував він великого промисловця. Він зітхнув глибоко і говорив:

— Так-так, можете мені вірити. Коли кажу, то на підставі власного досвіду. Хочете? Оповім вам одну дрібну історію на доказ, що у досвіді своїм не помиляюсь.

Я радо згодився, вигріваючись вигідно на сонці на корабельному чердаку. Голяндець почав оповідати:

— Дивна річ, що моя історія теж починається на пароплаві. Я мав тоді 23 роки і в кишені дуже корисний контракт з „Голяндсько-Індійським Товариством". Хотів я перед тяжкою службою, що чекала мене, трохи відпочити. На кораблі я познайомився з величезного росту ірляндцем Джеком, що скоро став моїм приятелем. Ми майже не розставались. Усі звали його „Голіятом".

— На кораблі панувала тиша, ми приятелювали з Джеком мирно аж до хвилини, коли появилась між нами Ліліянка. Була це білявка, струнка як русалка і пів години після знайомости з нею ми запримітили, що довкола всі шаліють за нею. Найсильніше запала вона в серце Джекові і мені. На другий день стали ми ворогами. Та проклята білявка мала спеціяльну насолоду нацьковувати нас проти себе. Три дні пізніше чекали ми тільки хвилини, коли вибухне конфлікт між нами.

Одного вечора підчас танців майже рівночасно ми освідчились їй і прохали, щоб вона рішилась, кого з нас воліє. Вона почала вагатись. Тоді Джек, злобно вишкіривши зуби, піддав думку, що ми повинні боротися за неї! Тоншим він це сказав, і погляд, яким подивився на мене згори з погордою, подразнили мене так, що я був скажений. Мені стало соромно, що Ліліяна може вважати мене за боягуза, і я згодився.

Очевидячки, що всі довкола заметушились. Мої знайомі з симпатії для мене пробували мене відвести від боротьби, знаючи заздалегідь, як вона сумно для мене скінчиться. Ліліяна теж виступала як посередниця, але видно було, як їй приємно, що за неї два хочуть битися. Та я не міг уже взяти свого слова назад і був рішений на все.

На другий день наш пароплав переїздив мимо маленького острівця, може яких 500 квадратових метрів завбільшки. Посередині росли три вигінчасті кокосові пальми на тлі чудового блакитного неба. Ми рішили з Джеком висісти на беріг і там звести бій. Нас мав відвезти малий човен. Усі засоби у боротьбі дозволені: хто перший упаде на землю без памяти, той зобовязується до кінця морської подорожі не виходити з кабіни і зараз після причалу до берега відійти, не прощаючись.

Ми висіли на острів, поскидали з себе непотрібний одяг, і почали змаг. Пястуки Джека відчув я, наче ковальські молоти. Я й так знав, що не маю найменшого вигляду вийти з такої боротьби на сухо.

Видно було, що Джек не має охоти скоро закінчити бійки. „Голіят" міг би був мене розторощити за скілька секунд, але він хотів зробити видовище для пасажирів корабля і показати їм усі прикмети своєї атлетики. Я боронився безнадійно, тоді, як Джек заганяв мене щораз далі на середину острову під три чудові кокосові пальми. Тіло боліло мене страшенно. Сямтам удавалось мені відбитсь одним чи другим ударом, але Джек тільки реготався.

Відчув я, що до кінця бракує мені небагато. Я пробував опертись об пень пальми, чекаючи на останній удар „Голіята". Останками сил, майже в розпуці, пробував я боронитись пястуками. Вдалось мені вдарити Джека сильно в голову, але мій удар не міг збити його з ніг.

У тій самій хвилині побачив я, як з дерева паде величезний кокосовий овоч. Кокос відбився від пня і вдарив Джека коло виска. Він упав на землю як підрізаний велитень. Два тижні пізніше Ліліяна стала моєю жінкою.

— Справді щастя! Тепер я розумію ваші слова, якими ви почали своє оповідання — відповів я йому.

Я був би ще щось сказав, але нашу розмову перебила поява одної жінки. Була це велитенська баба і так обросла салом, що ніякий корсет не міг би закрити її опасистости. Вона вийшла з каюти і підійшла енергійно до мого розмовця. Над її великими губами засіявся густий вусик.

— Зараз іду, Ліліяно! — відповів він, а коли вона відійшла, звернувся до мене, кажучи:

— Ви помиляєтесь... той щасниця із нас двох був Джек. Заки він очуняв після удару кокосового горіха, я вже був нареченим Ліліяни.

Перекл. в. г.

Карло Чапек.

ЧАС МИНАЄ

Час минає так скоро... Ледви хтось сів рано до праці — вже вибила година, що каже йти на вечерю. Настала ніч і навіть не вспієш розглянути останків сну — бо знову починається день, знову бє година праці. І заки розглянешся — знову мусиш призвичаїтися вписувати на листах і друках нові цифри одного року вперед. Ще вчора був рік, скажімо, 1935, а вже нині 1936 і т. д., і т. д.

Час минає так скоро.

Не знаю, як це дїється, одначе так воно є, що за моїх молодих літ день був усе багато, багато довший. За дитячих літ день узагалі не мав кінця та тревав — здається — вічно. Був день такий, як безмежні води, як море велике й широке, на якому не відкрили ще берегів. Рано вибиралися під повними вітрилами, а годі було діждатися берега одної години, така безмежно гарна й мила була кожна з них. Такий день юнака, то наче мандрівка далеким океаном; такий один день схожий на триумфальну виправу, схожий на довгі роки життя, повні пригод і подій.

Сьогодні вмію оцінити, вмію зрозуміти тодішній час радощів і смутку, одначе ніколи не зумію зрозуміти, відкіля на це все брався час. Колиб я так сьогодні хотів нпр. стріляти з лука — гадаю, що напевно заскочив би мене обід, заки я до того порядно забрався. Одначе тоді — між сніданням і обідом — я мав доволі часу, щоби стрілою з лука вибити шибу, щоби перелізти сливками, звести довгі та завзяті бої з представниками ворожих племен. Я мав час десь у кутку в тіні якогось дерева прочитати заборонену книжку п. з. „Таємний острів", вистарчало часу, щоби крадьки, у кутку стодоли, викурити „люльку миру", дістати заслуженого штурханця в бік, наловити мух для вудки, купатися в забороненому місці, переглянути тини й засідки, відвідати всіх ремісників, що жили в сусідстві та приглядатися їх праці. І всеж іще оставалося нераз трохи часу на грабіжницькі та стратегічні виправи. Був час на все. Можна було теж побороти різні „небезпеки" і трудноші, що накопичувалися, можна було доказати неодне геройство. Ні, нема сумніву, простір тих часів був принаймнє десять разів більший, ніж сьогодні.

А коли з ходом молодечих літ мої пригоди та виправи росли, кріпшали, коли став поширюватися овид мого молодого життя — нагоди, що їх давав один такий день, просто були безконечні, були велитенські. Потім прийшли знов інші дні: треба було напихатися мудрощами й науками, що їх подавали професори, а всеж вистарчало часу, щоби визирати крізь вікно за „першим коханням", щоби годинами вистоювати перед її хатою, перед ліхтарнею, поприя яку проходитиме, щоби писати поезії, проходжуватися по місті, танцювати — що дня оглянути вистави десятьох антикварів і книгарень, потім — читати, читати, читати... та марнувати час якнайріжноманітніше, якнайміліше.

Як то можливо знайти досить часу на стільки таких хвилюючих, важних справ? Стараюся дослідити цю тайну, призадумуюся над цією справжньою загадкою життя. Бо не думаю, щоб я змінився — це радше час скорчився.

* * *

Справді — заки я розглянувся — знову сумерк, знову темно. День минув, Бог зна, як і де. Не приніс мені нічого нового, нічого не подарував, взагалі начеб не було його. Може я міг був би ще щось зробити, щось оглянути, щось скористати з того, що життя дає — та не вистало мені на це часу. Бо час має лише — молодість.

НА БІЖУЧІ ТЕМИ

СПРАВДІ „ОБІЦЮЮЧИЙ"?

В Америці ставлено вже кілька драм Клифорда Одеца, котрого кілька критиків окричали вже дуже обіцюючим драматургом. Почали так окрикувати його його партійні товариші, комуністичні симпатики, але за ними пішли критики навіть з таких консервативних ґазет, як „Ню Йорк Таймс", та навіть лондонський „Таймс".

Цей факт заставив одного з чільніщих англійських критиків, Ст. Джана Ервайна, розглянути докладно твори цього „обіцюючого" американського драматурга. По докладнім розгляді творів Одеца Ст. Джан Ервайн приходить до висновку, що Одец належить до тих авторів, що багато більше обіцюють, ніж вони можуть сповнити.

ЧИ КОМУНІЗМ НА ПЕРЕШКОДІ?

Коли взяти під увагу, що Одец комуніст, а Ст. Джан Ервайн видимо не комуніст, то могло би здаватися, що Ст. Джан Ервайн не любить Одеца за його комуністичні переконання.

Та, читаючи критику Ервайна про Одеца, читач зі здивованням побачить, що Ервайн хвалить Одеца за його щиру симпатію до терплячих. Одец комуніст і його щира симпатія має якийсь звязок з комунізмом. Отже, видно, Ст. Джан Ервайн не за те його не любить, що він комуніст. За що саме?

СИМПАТІЇ Й ПРИСТРАСТЬ.

Ст. Джан Ервайн признає, що Одец має щиру симпатію (співчуття) для терплячих людей, котрих він малює в своїх драмах.

Одначе, на його думку, такої симпатії для терплячих замало, щоби бути великим письменником. „Великий драматург мусить мати щось більше, як симпатію (співчуття): він мусить бути по божому безпристрасний.

Ст. Джан Ервайн знає, що, прочитавши таке, читач зараз скаже: Якже це так? Коли співчуття для терплячих похвальна річ, то як це можливо, щоби пристрасне співчуття для терплячих не було похвальне?

БОЧКА МЕДУ Й ЛОЖКА ДЬОГТЮ.

І з цим здивуванням ми певно теж погодилися: адже в нас, як хто має співчуття для яких людей або справи, то повинен показувати його з такою силою, яку звичайно називають пристрастю.

Та тут чільний англійський письменник каже інакше: Високо співчуваючий чоловік співчуває, але не співчуває пристрастно. „Бог рівночасно симпатизує з добром, але може розуміти зло та відріжняти зло від того, що робить зло. Бог не забуває того, що ми (люди) часто забуваємо: що не все все добро в однім тілі, і не все зло в іншім".

Іншими словами, великий чоловік, чи великий письменник, не тільки розуміє зло, але й розуміє зло-чинця. Він знає, що його діло зле, але розуміє, чому зло-чинець це злочинство робить. Він розуміє, що зло-чинець робить свої злі вчинки з таких, для нього самозрозумілих, причин, як добро-чинець робить добрі вчинки.

Пан Одец, каже Ст. Джан Ервайн, цього не розуміє. Він ненавидить зло так пристрасно, що він зовсім не розглядає, чому зло-чинець зло робить.

ВІД ПРИСТРАСНОЇ СИМПАТІЇ ДО НЕПОМИЛЬНОСТИ.

З тої пристрасти пана Одеца, — доказує далі Ст. Джан Ервайн, — родиться непомильність пана Одеца.

Він хоче свого читача переконати, що тільки ті люди мають слушність, що так поступають, як пан Одец уважає за добре. З пристрасної симпатії для терплячих виходить тяжка хороба думки, якою є переконання про власну непомильність.

Ст. Джан Ервайн натякає, що це не є недуга тільки комуністів: „З них (тих непомильних людей, що мають пристрасні симпатії для терплячих) виходять Гітлери і Сталіни й Мусолінії, що готові душити всяку думку, яка противиться їх диктатові".

Могло би здаватися, що такі думки може мати тільки один Ст. Джан Ервайн.

Тимчасом уваги цього англійця в лондонській ґазеті „Обзервер" передає тиждень по їх появі Роберт Ґарленд, театральний критик нюйорського щоденника „Ворлд-Телеграм", а навівши з них дослівно великі уступи, не подає від себе найменших уваг.

З того можна зробити висновок, що й Ґарленд годиться з виводами Ст. Джана Ервайна.

ПРИСТРАСТЬ ПОЧУВАННЯ Й ПРИСТРАСТЬ ПОСТУПКУ.

Як причинок до цього самого питання, наведу з передовиці цього великого англійського тижневика „Обзервер" уступ з його передової статті про еспанську горожанську війну:

„Еспанська кріза це справа, в котрій невтральність почування є така неможлива, як невтральність поведінки є конечна".

Так каже „Обзервер" і хто знає, чи не висказує він тут глибоких почувань і переконань англійського національного характеру.

„Я БУЛА БРАНКОЮ НАЦІСТИЧНОЇ НІМЕЧЧИНИ".

Під таким наголовком ставили недавно вперше в Америці фільмову штуку, зроблену з власних досвідів панни Ізобелі Лилієни Стіл, що підчас свого побуту в Німеччині попала в ріжні клопоти з націстичним урядом і була арештована. Штуку продукувала одна менше відома фільмова спілка.

Френк С. Нюджент, спеціяльний критик „Ню Йорк Таймсу", гостро скритикував цю штуку. Мовляв, вона робить враження баби, що доконче настає на це, щоби кождій людині розказати про те, як їй лікарі вирізували сліпу кишку. Це тому, бо штука попадає в звичайну помилку пропаґандних штук: вона представляє ворога як чорний характер.

Через те, каже критик „Ню Йорк Таймсу", штука панни Стіл може викликати обурення проти націстичного уряду хіба в тих, які вже й так проти нього обурені.

Так каже критик газети, котра певно хотіла би сказати щось про націстичний уряд таке, щоби воно обурило людей, які проти нього ще не обурені.

КРАЙНОСТИ СХОДЯТЬСЯ.

Ось так у цій фільмовій штуці маємо аналоґію з драмами Одеца. Одец не любить противників комуністів так сильно, що він змальовує їх так, начеб вони не мали в собі ніякої людяности. Через це його драми не сповняють тих обіцянок, яких сповнення його прихильники від Одеца виждають.

Панна Стіл не комуністка, але вона не любить націстично-соціялістичного уряду Німеччини. Та вона пише про нього так, що „на них не лишає сухої нитки".

Через те й Одец і Стіл не досягнули того, що вони собі до осягнення призначили.

ГОЛОСИ ЧИТАЧІВ

НА СМЕРТЬ РИБАКОВОЇ.

Сумно вразила мене вість про смерть Анастасії Рибакової. Хоч не мала я нагоди знати її особисто, всежтаки вже тесаме, що Покійна була довголітньою членицею Союзу Українок Америки, будить у мені для неї повагу. Та Покійна була не звичайною членицею, що йде тільки за іншими. Анастасія Рибакова була попереду у народній праці, була організаторкою СУА і тимсамим сповняла трудний обовязок приєднування нашого жіноцтва до С.У.А. А всі ми знаємо, як тяжко спонукати українську жінку до організації. З тимбільшою повагою треба нам віднестися до праці Покійної, бо та праця була дуже важка.

Отсею дорогою висказую свій жаль по втраті щирої українки і відчуваю смуток цілої організації С.У.А., що в особі Анастасії Рибакової втратила пильну та енергійну працівницю. А мало є українських жінок, подібних до Покійної.

Моя скромна згадка нехай буде тихим спомином, до якого долучаю малий даток у сумі двох долярів замість вінка на могилу Покійниці.

Думаю, що знайдуться між нами жінки, що схочуть віддати пошану Покійній хоч дрібною лептою, зложеною на народню ціль. Моя лепту прошу передати до централі С.У.А., хай вона ужиє її, як і інші подібні жертви, що готові прийти на рідний край, який покійна так дуже любила. І хай ті жертви будуть переслані до краю через Обєднання, яке Покійна високо цінила за його ідейну працю.

Ю. М. Шустакевичева,
Дітройт, Міш.

ГОРОЖАНСТВО ТА ПОСІДАННЯ ЗЕМЛІ.

(Десята стаття про натуралізацію та горожанство).

Багато чужинців приїхали до Америки в надії осадовитись на землі. Давніми часами такі іміґранти були серед творців американської історії. Постійно розширюючи границі Америки, вони перейшли гори, досягнули західних степів, осілись на полудні, всюди перетворюючи пустарі на врожайну землю. Недавній приїзд не мав уже подібних виглядів. Навіть державні земельні наділи (гомстеди) давно вичерпались, а поширювання границь заникло.

Одначе рільництво, хочби на малу скалю, остається живою справою для тисяч іміґрантів. Коли вже забракло безплатної землі, багато з них купували земельні посілости то приставали до кольонізацій по ріжних сторонах краю, або перебирали опущені землі від туземців. Коли не було можливости осістись на землі, то ці подались на інший шлях, а саме кинулись купувати доми десь на передмістях. Статистика виказує, що в пропорції до свого числа серед чужинців є більше власників домів як серед людей американського роду.

По багатьох сторонах краю чужинець має необмежене право купувати та подати нерухоме майно. Але є стейти, де існують закони про обмеження прав чужинця до купна на свою власність земельної посілости.

У стейтах на побережжі Тихого океану існують законні обмеження проти посідання землі чужинцями. Це одначе відноситься до іміґрантів зі сходу, цебто японців, китайців, індусів та членів інших рас, котрі не мають права натуралізуватись. У кількох стейтах право купна або наслідства землі включає американських горожан та тих чужинців, котрі вибрали перші папери, У деяких стейтах чужинець може посідати землю тільки на обмежене число років, а коли в тім часі не стане горожанином, мусить землю збувати. Для прикладу треба навести, що старе право у стейті Огайо забороняє чужинцеві займатись риболовством під загрозою кари, а в Пенсилвенії заборонено чужинцям посідати пальну зброю для полювання та тримати собаку, котра особливо на фармі є необхідна. З того часто повстає тертя з властями.

В додатку до того всього федеральний уряд з черги зробив обмеження для посідання землі чужинцями. Конґрес приняв закон, котрий забороняє чужинцям посідати землю в американських територіях та Дистрикті Колюмбія, хіба якщо вибрали перші папери. До державних земельних наділів завсіди мали доступ тільки горожани та деклярянти. Такі самі обмеження відноситься до малих осадників, а саме міських робітників, котрим уряд помагає осісти на малих фармах недалеко великих міст та промислових осередків, де родини моглиб плекати овочі та городину, держати одну або дві корови, а попри те працювати у поблизькій фабриці чи заводі. Уряд уділяє позичок таким осадникам, але тільки горожанам.

Обмеження прав на посідання землі існують не тільки у Злучених Державах. Поправді тих обмежень в Америці є менше ніж по краях в Европі. Право до землі, як основи природних засобів, це загально принятий привілей, котрий приналежить тільки горожанам.

Старання негорожан забрати корінь Америки в свої руки, сходить на марно. Існуючі обмеження частинно зносяться, коли чужинець вибере перші горожанські папери. Вони цілковито зникають, коли чужинець стане натуралізованим горожанином Америки.

ФЛІС.

РОЗМОВА З ЕТІОПСЬКИМ ВОЯКОМ.

Серед безчисленних статей і вісток з Етіопії заслугує на увагу цікава „Розмова з етіопським вояком", яку помістив французький часопис „Ле Вояж" (Подорож). Дописувач цього часопису в Адіс Абабі розмовляв із „Ґвардійцем Його Величности негуса", щоби довідатися, що етіопський вояк знає про сучасне світове положення, про війну, про відносини в Европі і т. д.

Виявилося, що етіопський вояк багато більше освічений, ніж це чужинці загалом собі уявляють. Ґвардієць доволі ясно пояснив, чого домагається Італія та в чому Англія не погоджується з Італією.

В географії був слабший ніж у політиці. Женева на його думку недалеко Лондону, й відси почасти походить гнів Мусолінія. Італійський диктатор рад би, щоб осідок Ліґи Націй був недалеко Риму... Про Гітлера етіопський ґвардієць думає, що це бувший головний комендант у світовій війні, який тепер проголосив себе німецьким цісарем, що він жид і ворог християнства.

Цікаве знання цього ґвардійця про СССР.

— Де є ця велика країна? — спитався журналіст.

— На краю Европи, нарід, що там живе, зветься тепер большевиками.

— Яка тепер влада в СССР?

— Цього не знаю точно... Та це влада, якої нема більше ніде в світі.

— А хто володіє в СССР?

— Негус Сталін.

ВСТУПАЙТЕ ГРОМАДНО В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

ЖАРТИ.

У суді.

Судця: Пане Купферштайн, ви найліпший приятель обвинуваченого. Як думаєте: чи він здібний був би вкрасти комусь гроші?

— А яка то була сума?

Колиб.

Хай пані собі подумають, пані сусідко: тут на цій лавці в парку тому 37 літ умовила я була собі сходини з одним поручником, і нині булаб я вже певно ґенералова, колиб він був прийшов.

Час пливе.

— Колись я утікав до коршми, щоб не бути самітним; сьогодні, коли я оженився, у коршмі шукаю самоти.

Не стидається.

— Ольдзуню, ти ходиш така розгнівана по пляжі з якимсь молодим чоловіком. Чи воно випадає?

— Коли то, прошу мами, студент медицини, то він не стидається.

У суді.

— Ви обвинувачені, що коли обвинувач був прийшов до хати і лежав під дверима своєї хати, стягнули з нього черевики.

— Алеж, пане судця, я зробив був це лише для його добра, щоби жінка не чула, як буде входити до хати.

До рабіна прийшов жид і жаліється:

— Я прийшов пожалітися, що мені зле.

— А чому тобі зле?

— Бо ніколи не маю приємної години.

— Якто не маєш приємної години?

— А так.

— Якаж причина цьому, що ти не маєш приємної години?

— Та ти рабін, то певно знаєш!

— Може ти жонатий?

— Так, ти вгадав, відколи я жонатий, то не маю ніякої приємности.

— А хто тобі говорив, що бути жонатим то приємність?

Традиція.

Учитель вияснив ученикам, що значить слово „традиція".

— Отже традиція це така річ, що переходить з батька на сина.

На другий день Івась Пухналь спізнився до школи. Учитель скартав його. На питання чому спізнився, Івась розплакався і каже:

— Бо мама мусіла мені в останній хвилині пришити ґудзик до моїх „традицій".

50 СТОЛІТЬ ІСТОРІЇ ЧАЮ

Чай як напиток походить із Китаю, де чайний кущ плекали від непамятних часів, так, що початки тієї управи гинуть у мряці тисячеліть, а історія чаю основується лише на традиції.

Мабуть уже ніколи не довідаємося, коли вперше вжили чаю як напитку та як відкрили, що такий саме напиток можна одержати з чайного листя. Невідомо теж, коли в Китаю почали плекати чайний кущ.

Китайський переказ лучить відкриття чаю із володінням мітичного цісаря Шен Нуна, що нібито жив коло 2737 року перед Христом і заслужив собі на прізвище „Божеського Оздоровника". Цікаве, що первісно вважали чай ліком „проти чиряків і недуг міхуря". Вірили теж, що „чай усуває горячку, лікує запалення легенів, прогоняє сонність і втішає серце".

Пізніша згадка про чай є у Конфуція та в інших китайських письменників. Вони кажуть, що один буддійський ученик Ґан-Лю, як вертався з Індії, приніс із собою сім кущів чаю, які засадив у провінції Шешуан. І справді ця провінція від найдавніших часів славна була з управи чаю.
ла сваяйшо-о,аее,гшїлиелипоя

Цісар Ву-Ті у заповіті назначив, що зрікається посмертних крівавих жертв із худоби, а просить лише, щоби його духові приносили в жертву солодке печиво, овочі, чай і риж. Отже це був один із перших у світі веґетаріянців, хоч став ним щойно по смерти. Зате цісар Вань-Сю не дуже цінив чай, коли ставляв його нижче від комису.

У пятому столітті після Хр. устійнили в Китаю звичай, що виключно для цісаря резервували спеціяльний ґатунок чаю. Чай той ріс недалеко від міста Ву-Шень у провінції Шекіянь. Та щойно в шестому столітті стали вживати чаю як щоденного напитку, а один із тодішних поетів каже, що той напиток „володіє над шістьома пристрастями", якими є: вдоволення та гнів, смуток і радість, любов і ненависть.

Чай і далі був у високому пошанівку як лік, „успішний у летарґу, що лікує шкідні випари тіла".

У семому й восьмому столітті чаю стали чимраз більше вживати. Чай помало ставав предметом управи та торговлі. Перший автор, що написав цілу книжку, був Лю-Джу, великий знавець і любитель того напитку. Він перший подав припис, як треба добре напарювати чай та звернув увагу на якість води, щоби чай мав добрий смак. У тих часах чаю вживали вже так багато, що уряд уважав доцільним наложити податок від уживання чаю.

Першу згадку про чай поза Китаєм завдячуємо двом арабам, які в 850-му році подорожували по Китаю та пізнали там чай як щоденний напиток. У десятому столітті ввійшло в Китаю в звичай пити чай, приладжений на спосіб, що пригадує каву „по турецьки". Добре висушений чай мололи на дуже мілкий порошок, запарювали кипятком і пили, добре вимішавши бамбусовою палочкою. Тоді теж перестали чай солити та навчилися доцінювати його спеціяльний, ніжний смак і запах.

Тоді то знали вже коло двацять родів чаю, а плянтатори, заохочувані цісарями, старалися виплекати щораз то нові породи, з яких найціннішою вважали „білу". Чай увійшов навіть до буддійської релігії. Обовязком буддійських духовників було пити чай підчас деяких свят із спеціяльної посудини, яку передавали собі з рук до рук.

Отже бачимо, що чай як напиток справді походить із Китаю, хоч із ботанічного становища батьківщиною чаю є Індія, що зрештою стверджує наведений вище китайський переказ.

Ще сьогодні в індійських джунглях, у Сіямі, Індо-Китаю та східній Бірмі росте багато кущів дикого чаю. Заки ті краї поділили політично, вони були одною великою плянтацією чаю.

Управа чаю в Китаю, з провінції Шешуан, перенеслася в долину ріки Яньце та ступнево дійшла аж до прибережних провінцій. Відси вже чай мав отвертий шлях до інших держав, а передовсім до Японії, куди дістався разом із китайською цивілізацією і буддизмом коло 600-го року, за володіння цісаря Шотоку. Управа чайного куща в Японії була в великому пошанівку, бо займалися нею передовсім буддійські жерці.

Японський переказ каже, що чай відкрив буддійський святий Бодіо-Дгарма. Цей святий муж — каже переказ — зморений сном підчас роздумувань, втяв собі повіки, щоби боронитися від сну. Кинені на землю повіки запустили коріння та виросли з них чайні кущі, яких листя відганяє сон із людських очей.

Сьогодні чай у Японії це такий важний товариський, суспільний та культурний чинник, що тяжко собі уявити, як у давніх часах обходилися без нього. Буддійські жерці, які привозили з собою з Китаю насіння чаю, вчилися також у Китаю, як приладжувати напиток, щоби був якнайсмачніший. В усіх огородах, що окружають святині, плекали відтоді чай, який вважали майже святим напитком, „божеським ліком", „найціннішим даром неба". Зпочатку пили чай лише черці, члени цісарського дому, шляхта, пізніше звичай цей став чимраз більше поширюватися, головно від початку 13-го століття. Тоді то могутній шогун Мінамото Санетомо захорів тяжко, бо був переївся та візвав черця Джеісая, щоби відмовив молитви за його душу. Він думав, що вже мусить умерти. Мудрий Джеісая змовив молитви, та не обмежився на цьому. Вернувся скоро до своєї святині, в якій переховував чай із кущів, що росли в городі довкола монастиря. Як шогун Санетомо напився чаю, видужав і так полюбив цей напиток, що сам приказав плекати чай у своїх посілостях.

І китайці і японці берегли дуже тайни плекання, приладжування чаю. Листки чаю в давніх часах були майже такі дорогоцінні як золото й ніякий китаєць не збещестив був би своєї чести, щоби виявити чужинцеві тайну, як приладжувати святий напиток. Як уже згадано, перша згадка про чай, його управу та приладжування є в книжці „Ча-Чінь", якої автором є китайський поет і учений, загорілий прихильник чаю, Лю-Джу.

Написати цю книжку намовили його купці, що торгували чаєм, а саме ті, що якнайзавзятіше зберігали цю тайну. Злобна доля, як звичайно, вчинила, що саме ця книжка причинилася якнайбільше до поширення чаю у закордоні. Ціла історія життя Лю-Джу цікава. Як Мойсея, знайшов його у ріці буддійський духовник, який приняв його за сина. А що вихованець не хотів учитися на духовника, його прибраний батько вживав до найтяжчих послуг і робіт, бо думав, що так зломить його завзяття та гордість. Та Лю-Джу не піддався, а вихісновуючи нагоду, втік із дому гострого опікуна. Став він блазном. Прибрався в чудацьку одежу та збирав довкола себе веселу юрбу, що оплескувала його. Одначе не був щасливий. Під барвним одягом скривалося сумне серце, що тужило до науки.

Вкінці міг заспокоїти цю тугу. Один багатир уможливив йому науку. Вся мудрість Китаю станула перед ним отвором. Купці попросили Лю-Джу, щоб написав книжку про святий кущ чаю. Зробив це з великим пієтизмом, збирав порозкидані всюди подробиці про походження чаю, про управу та прилагоджування, що його праця стала наче „Біблією чаю". Книжка його це перший „кодекс чаю", на якому Японія оснувала ввесь свій церемоніял життя святого напитку.

Слава Лю-Джу була забезпечена. Сам цісар заопікувався ним, дім його відвідували часто багаті й убогі, обсипали його почестями та багацтвами. Одначе серце його і тепер не зазнало спокою. Лю-Джу хотів збагнути загадку життя; досі не міг відгадати її ані як послугач у монастирі, ані як весельчак, ані як учений. Постановив виректися світла та замкнувся в пустельні, де помер до кількох літ. Пустельню окружав справжній чайний ліс, якому присвячував усі вільні від роздумування хвилини.

По смерти Лю-Джу втішався ще більшою славою, ніж за життя, як патрон купців чаю. Копія його книжки є в бібліотеці університету в Лондоні.

У книжці докладно описано походження чайного купця, збирання його листя (зпочатчатку збирали листя так, що зрубували ціле дерево), спосіб сушення листя та приладжування напитку. Подані лікувальні прикмети чаю, який теж холодить. „Коли чоловікові горячо, коли має спрагу, коли пригноблений, коли нездужає на біль голови, відчуває втому або біль у суглобах, повинен пити тільки чай".

За часів Лю-Джу сушили листя чаю та приладжували напиток у дуже примітивних приладах. До запарювання чаю Лю-Джу радить уживати воду з гірської криниці або з ріки. Коли тільки вода починає варитися (себто коли зявляються перші бульки) треба вкинути до неї трошечки соли, потім треба надібрати трохи води та змішати решту двома бамбусовими прутиками. Коли вода кипить хвилюючи та клублячись, треба її охолодити надібраною передше та запарити чай у філіжанках. Перша філіжанка найліпша, наступні тратять на вартости. Холодний чай — каже Лю-Джу — шкідливий та спричинює нестравність.

У ГАЮ СИКОМОР БІЛЯ ВЕНЯМИНИ.

Коло Цезарії ближче Венямини нині вже вимирає один із найгарніших гаїв сикомор. Їх посадили були тут на побережжі, щоб творили живий вал проти наступаючих піскових засипів.

Декотрі з них — високі на 8—10 метрів — уже майже засипані, а із золотого піску вистають уже їх вершки. Ціле дерево росте дуже помало, щоби могло з рівною скорістю виростати понад виростаючими все горбами піску. Так нераз ціле дерево втоне в горячому піску. Помре помало — вдушиться.

Сикомора, з породи фіґ, яких нині нараховують 600 родів, — це одно з найбільших дерев. Доходить до найбільших розмірів у найурожайніших землях Єгипту, що бувають залиті водою. Та таксамо сикомора є велитнем на теперішнім сухім побережі Палестини. Там зводить сикомора часто найзавзятіший бій за життя та дбає передовсім про зріст і скріплення свого головного коріння. Коріння в тих околицях мусить бути великанським резервоаром поживи — життя для всього дерева.

Гай сикомор біля Венямини мабуть скоро уступить місце меліорації, і хоч іще цілі століття міг би битися з пустинним піском, дбати про поживу, стягати її та консервувати підчас дощу, тепер упаде під пилою та сокирою...

Його безпримірний бій переве жидівський кольоніст.

Кожне дерево з гаю сикомор біля Венямини має за собою столітню боротьбу за життя, боротьбу серед найсумніших обставин.

Всі пні є або порожні або поділилися на самостійні стовпи, або тягнуться багато метрів по землі й так ті старі пні не могли вирости на таких великанів як у врожайній єгипетській землі.

На них усіх видно лише найзавзятіший бій життя, хоч і ґіґантичний.

Сикоморовий гай біля Венямини робить таємне враження.

Дерево за деревом кличе вас, мусите бачити всі. Мусите доторкатися їх пнів, часом перейдете поміж розкраченими їх стовпами, або перетиснетеся поміж деякими, начеб ви притиснулися до доброго великана.

Хто „засмакував" їх терпкі овочі, дрібні фіґи, вони вгостять його, як гостять усі бідні діти бідних арабів.

З тих веняминських сикомор не булиб навіть бельки для святинь, як їх ставлять у Єгипті, ні дошки на саркофаґи єгипетських мумій.

Цей гай боровся від наймолодших літ, а тепер є переднім фронтом проти всіх наступів розпалених піскових лавиць, які спинював і завертав.

— Як ви пізнали, що він був пяний?

— Бо схилявся над святоіванською мушкою на травнику та просив її, щоб позволила йому закурити папіроску.

БЛИЗНЯТА ТАРЗАНА. (89)

Підібравши відповідний момент, Тарзан закликав до своїх волохатих товаришів: „В наступ!" Малпам, які нетерпеливо вичікували цього приказу, не треба було більше нічого говорити. Вони кинулися за Тарзаном, який з цілої сили пустився в напрямі скаженого слона. Його відвага надзвичайно подобалася малпам.

Близнята Тарзана в той час теж були замішані у боротьбу з небезпечним диким звіром. Коли Док почув грізне муркотіння льва, він відразу відгадав, що лев знайшов свою жертву і готовиться її розірвати. Док знав також, що цею жертвою може бути тільки Дік. Коли по хвилі настала тиша, Докове серце охололо зі страху, що лев уже певно розірвав його товариша.

Та поновне хрустіння патиків розбудило наново надію в Дока. Мабуть лев іще не знайшов своєї жертви, а тільки її шукає. Можливо, думав він собі, Дік якось успів перед львом заховатися. Він почав знову кликати його: „Дік, Дік!" Одначе з нетрів ніхто не відзивався. Хвилі цеї тиші видавалися цілими роками.

Док зігнувся на землю й, повзучи на руках і ногах, почав обмацувати землю. По кількох хвилинах таких розшуків він нарешті натрапив на щось мягке. Це було тіло Діка, що простягнене лежало на землі. „Дік, Дік!" — почав знову кликати Док, одначе Дік не відзивався. Док почав підносити його голову, яка звисала немов мертва.

В КОЖДІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИНЕН ЗНАХОДИТИСЯ ЧАСОПИС „СВОБОДА".